

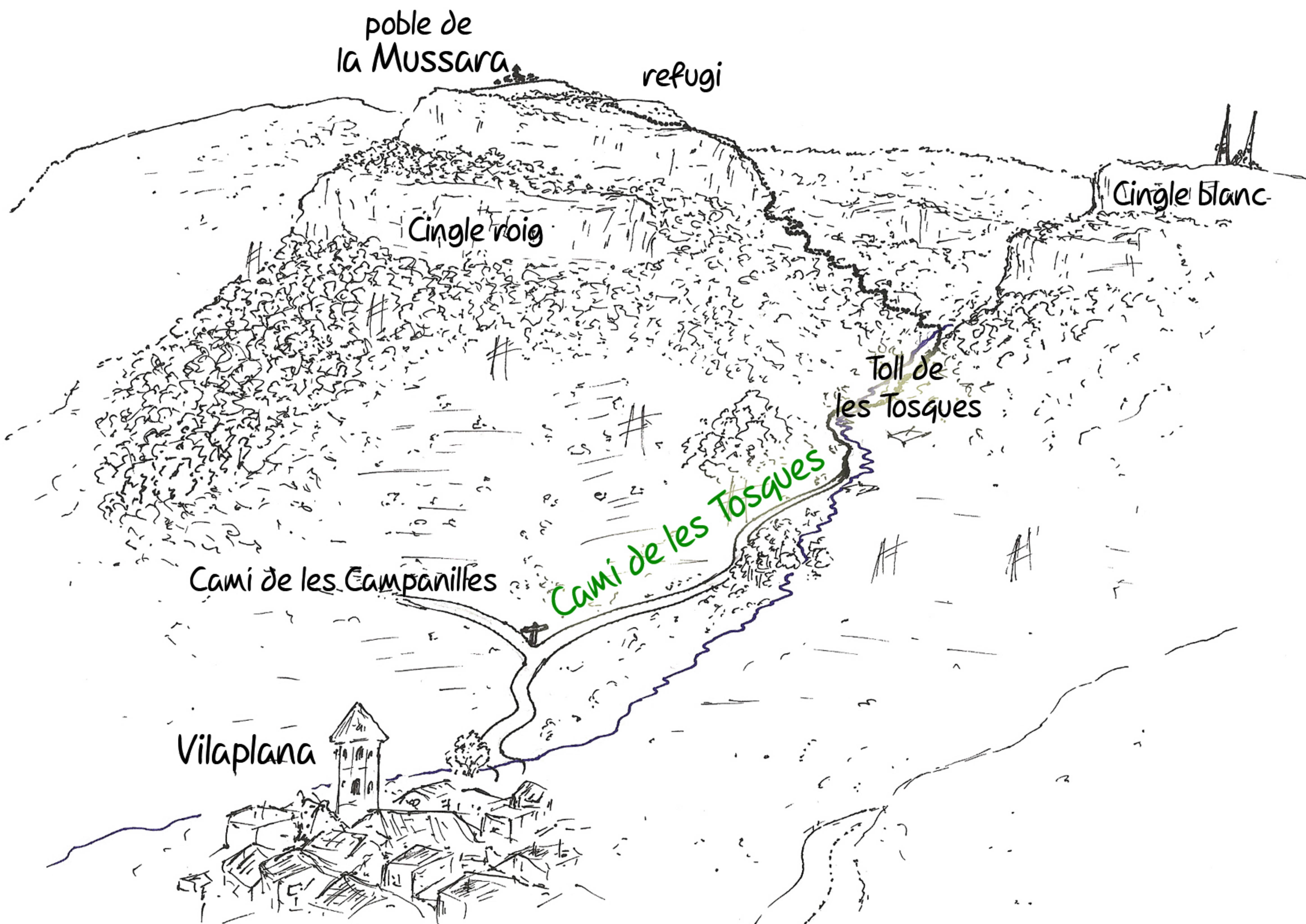
el camí de les Tosques
testimoni d'un passat encara present

"Els vilaplanencs, així com la gent de la Mussara, es coneixien tant bé el camí que l'haguessin pogut fer amb els ulls tancats.." De fet, en temps de sega, pujaven a les fosques des de Vilaplana per ser a la Mussara abans que el sol.

Rafael López

Durant segles, aquest camí va ser una de les artèries que donava oxigen a l'economia de La Mussara i de bona part de les Muntanyes de Prades gràcies als continus intercanvis de llenya, carbó, patates, gel... amb Vilaplana i els altres pobles del Camp de Tarragona. Però malgrat l'esforç i el sacrifici dels pobladors d'aquestes muntanyes, això no els va permetre escapar d'una dura i perenne austeritat.

De Vilaplana a la Mussara pel camí de les Tosques

El camí és consta de dues parts ben diferenciades. El primer tram, originàriament constituït com a camí de carro, travessa parades d'avellaners i oliveres, enfaixat entre sòlids marges de pedra seca. En arribar als contraforts més drets, el camí està meticulosament empedrat per permetre el pas de persones i animals de ferradura.

Tord
(*Turdus philomelos*)

FITXA TÈCNICA

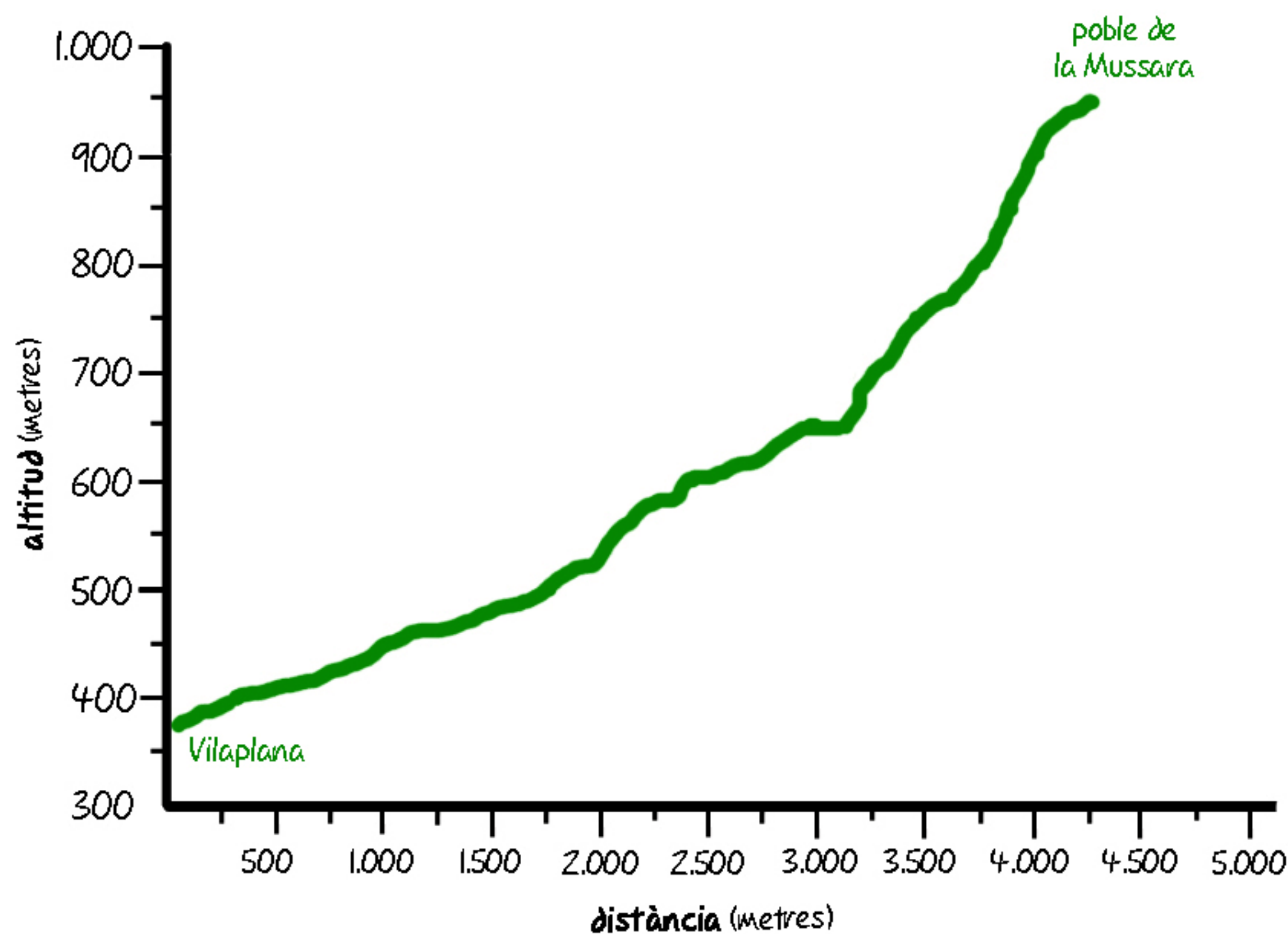
De Vilaplana a la Mussara

Durada: 1:50 min. (sense parades)

Desnivell: 600 m. (aprox.)

Distància: 3 km (linear), 4,7 km (pel camí)

Dificultat: baixa

0.00 min Sortim de Vilaplana des de la Riba i en direcció cap al riu, passant per la vora de l'antic dipòsit d'aigües.

0.03 min Deixem a la dreta un senderó que puja al mas de Mariné.

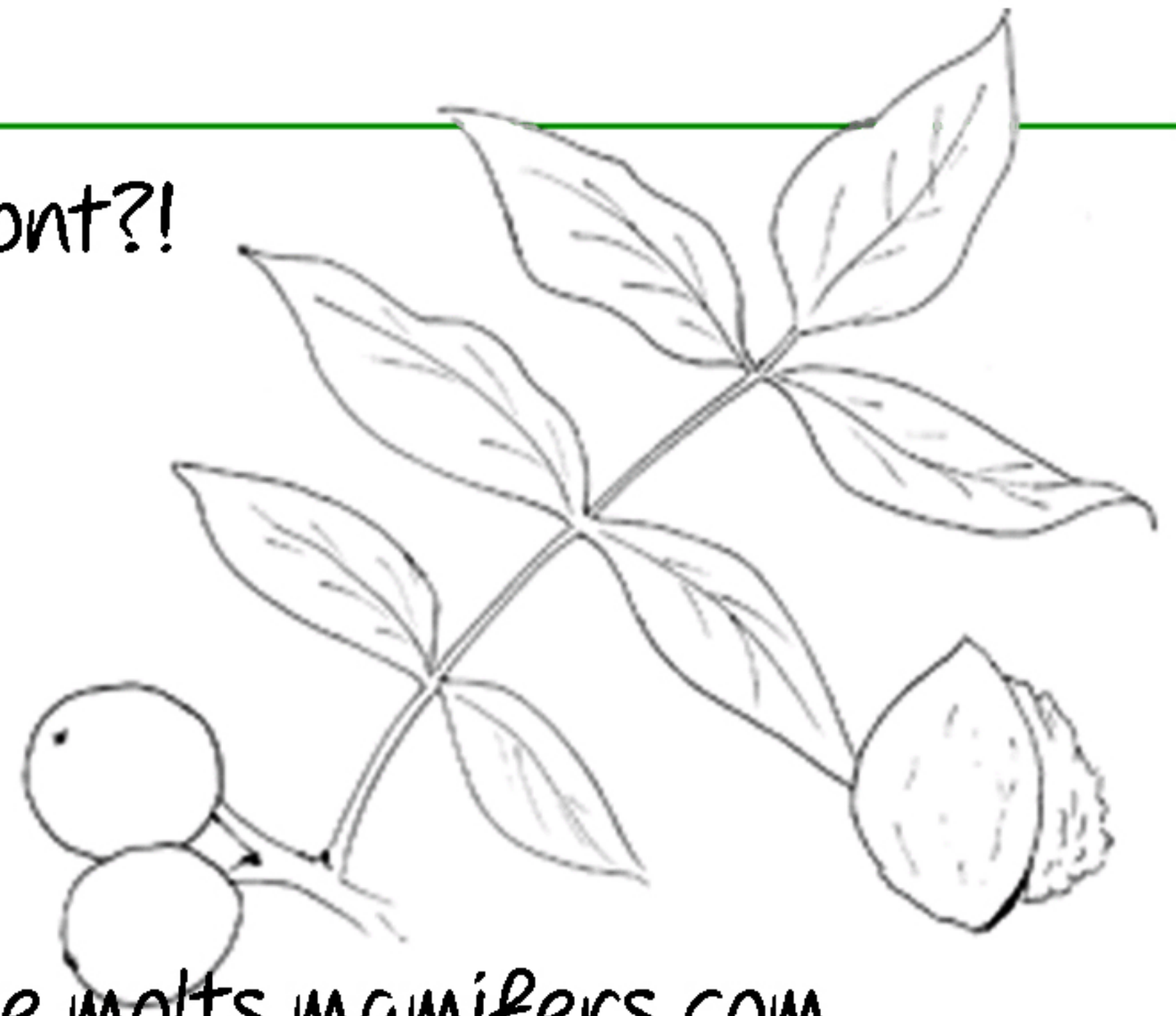
0.04 min Topem amb l'aigua que baixa del barranc de les Tosques. Sota el camí, a l'esquerra, raja incansablement la Font de les Creus.

HAS VIST... quins noguers creixen vora la font?!

Són arbres originaris de l'Orient que sovint es troben de forma natural en obacs i fondals de la muntanya mitjana..

Les nous són l'aliment de molts mamífers com la rata de l'antifaç, la rata cellarda.

0.12 min Hem travessat el barranc i enfilat el camí encimentat, deixant a banda i banda, diverses entrades de tros, fins a trobar una cruïlla de camins. El de l'esquerra és el de les Campanilles o les Torres, nosaltres anem a la dreta.

0.14 min El camí passa entre el bosc d'en Pere Jaume i una torre d'electricitat.

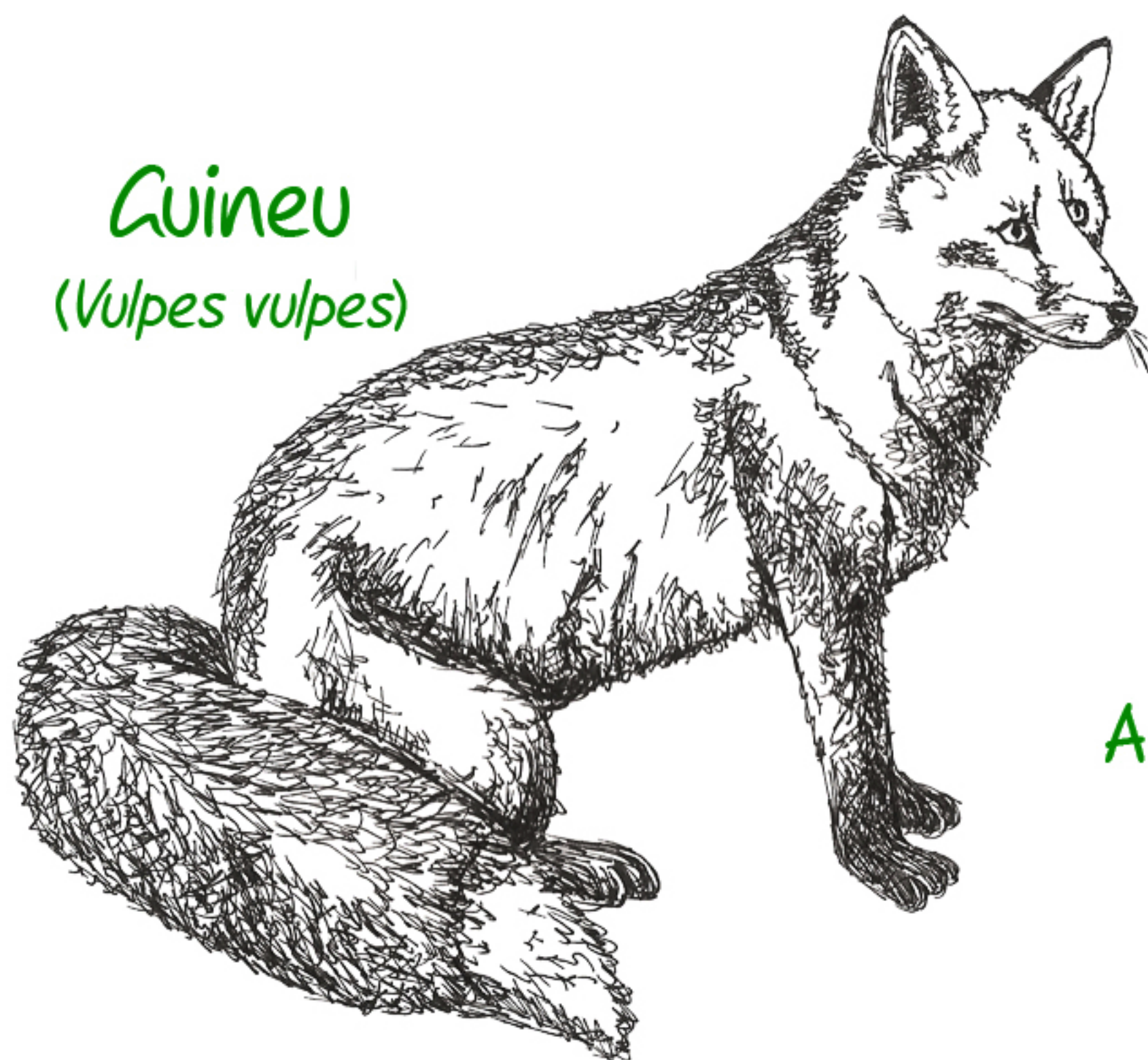
0.16 min Un cadenat i una fita indiquen que cal tornar a la dreta. Aquest camí de carro, ara també encimentat, ens acosta a unes ruïnes d'un corral de bestiar. A l'altra banda del barranc, la bassa nova de la Balandra dona aigua a alguns pagesos de Vilaplana.

0.23 min Deixem a l'esquerra un caminet. Seguim planejant per l'esquerra del barranc de les Tosques.

Unica palmera endèmica d'Europa.

Es pot trobar a les zones litorals de màquies i espinars i fins a 800 m.

Guineu
(*Vulpes vulpes*)

Ha estat molt castigada per l'home, que n'arrebassava les fulles per fer-ne escombres, cistells i palmes, o per menjar-se els dàtils.

Aquests dàtils també són coneguts com
pa de guineu

Margalló
(*Chamaerops humilis*)

Per això, el margalló ara està protegit per la legislació catalana i europea, que prohibeix la seva recolecció. **Sigues conscient del teu impacte al medi !**

SABIES QUE...

mirant als cingles
pots saber quina hora és?

Aquests cingles amaguen molts racons
que els seus habitants han descobert al
llarg dels anys... vols conèixe'n algun?

Sense pluviòmetres, els vilaplanencs saben quant plou
segons el nombre i la mida dels salts d'aigua (galets)
que sorgeixen del cingle en els **Canals de l'Olla**

Salt de l'Agusti

L'aigua que brolla està
tenyida pel color del cingle

Quan l'ombra omple
el **Forat del Migdia**
és l'hora de dinar!! (12 h. s.)

La Gitana

(que s'aixeca damunt la Font del
Roure) és un dels llocs més apamats per escaladors
i excursionistes d'arreu. Marca les **6** de la tarda..

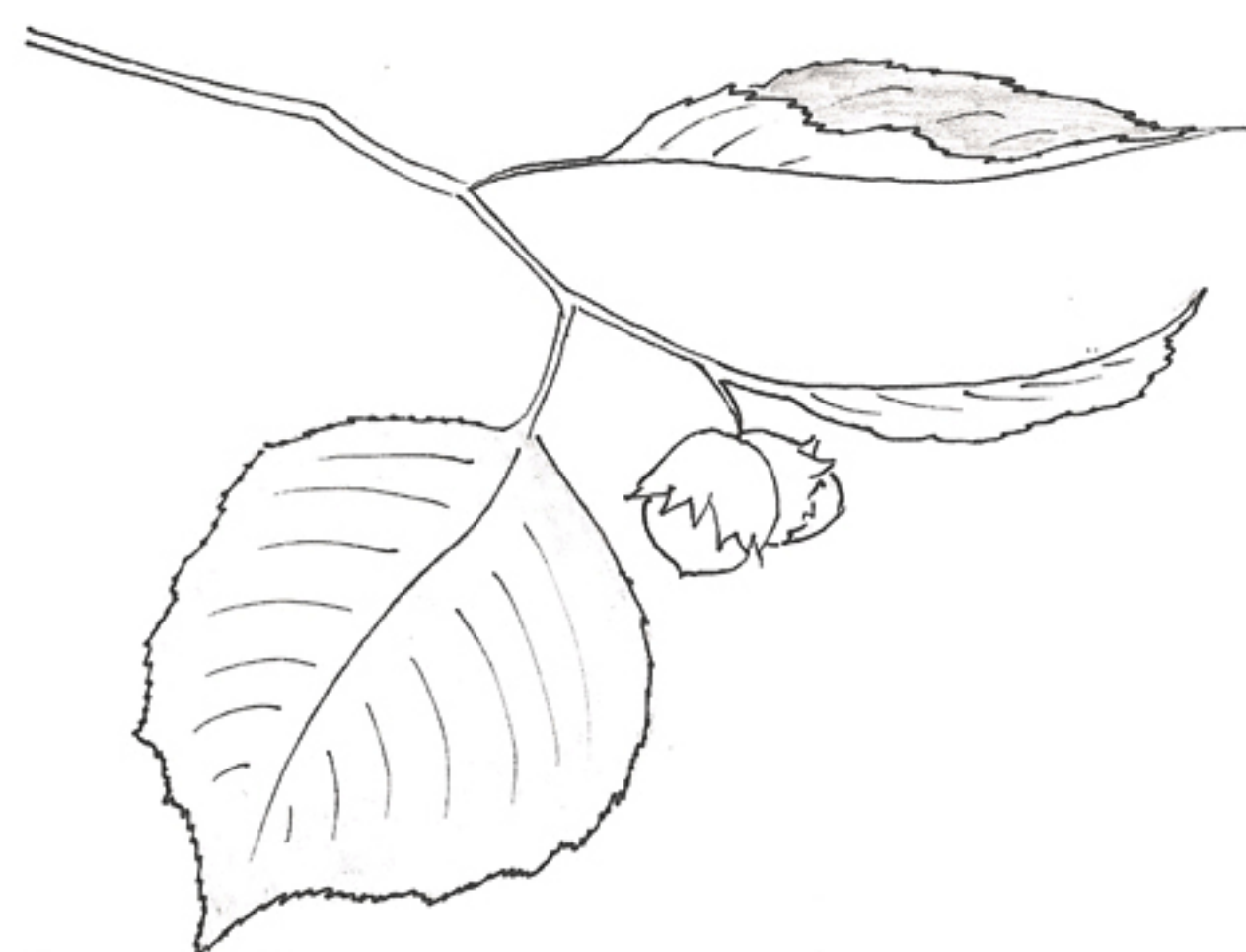
El sol s'aixeca damunt el
Cap del Frare
quan són les **10** (h. s.)

Els conreus

l'avellana, principal cultiu dels darrers segles,
ara la competència l'està apartant del mercat

l'oliva, se n'extreu uns dels millors olis d'Europa

la vinya, fins al 1800 les vinyes s'extenien fins
als racons més innaccessibles (encara es veuen
marges aïllats). La fil·loxera va deixar pas a
l'avellana, però sembla que ara torna a revivre

les ametlles, preferides a les avellanes, encara
que la situació no és gaire millor

UN ITINERARI PELS SENTITS

el gust

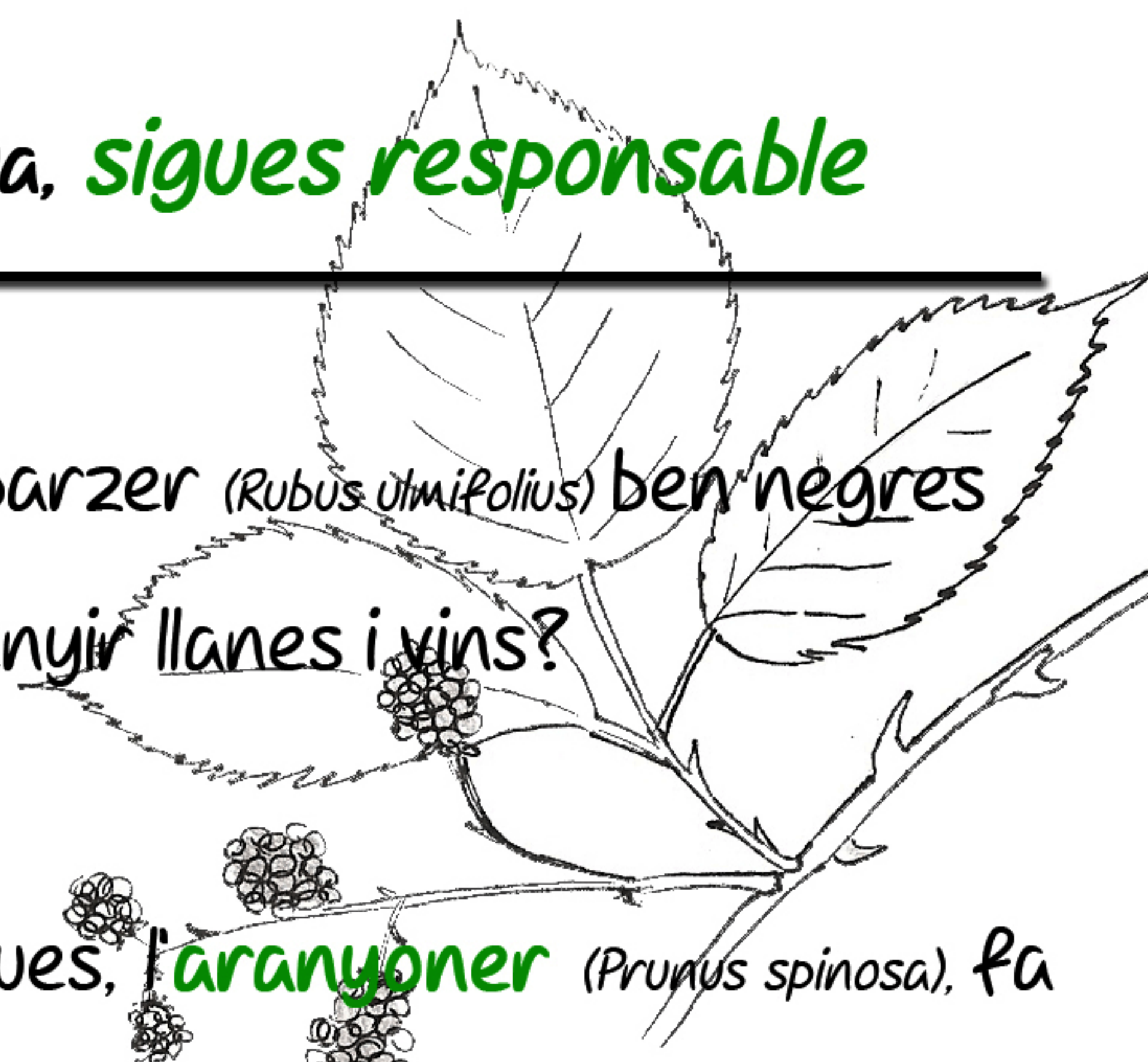
Les varietats que s'utilitzen pel conreu són **espècies silvestres** que s'han anat seleccionant i domesticant pels pagesos durant segles. Així, no és estrany pensar que existeixin, per exemple, comunitats d'avellaners en zones obagues del Pirineu o d'Europa Central.

Tampoc és estrany suposar que existeixin altres espècies silvestres comestibles, tot i que no es cultivin..

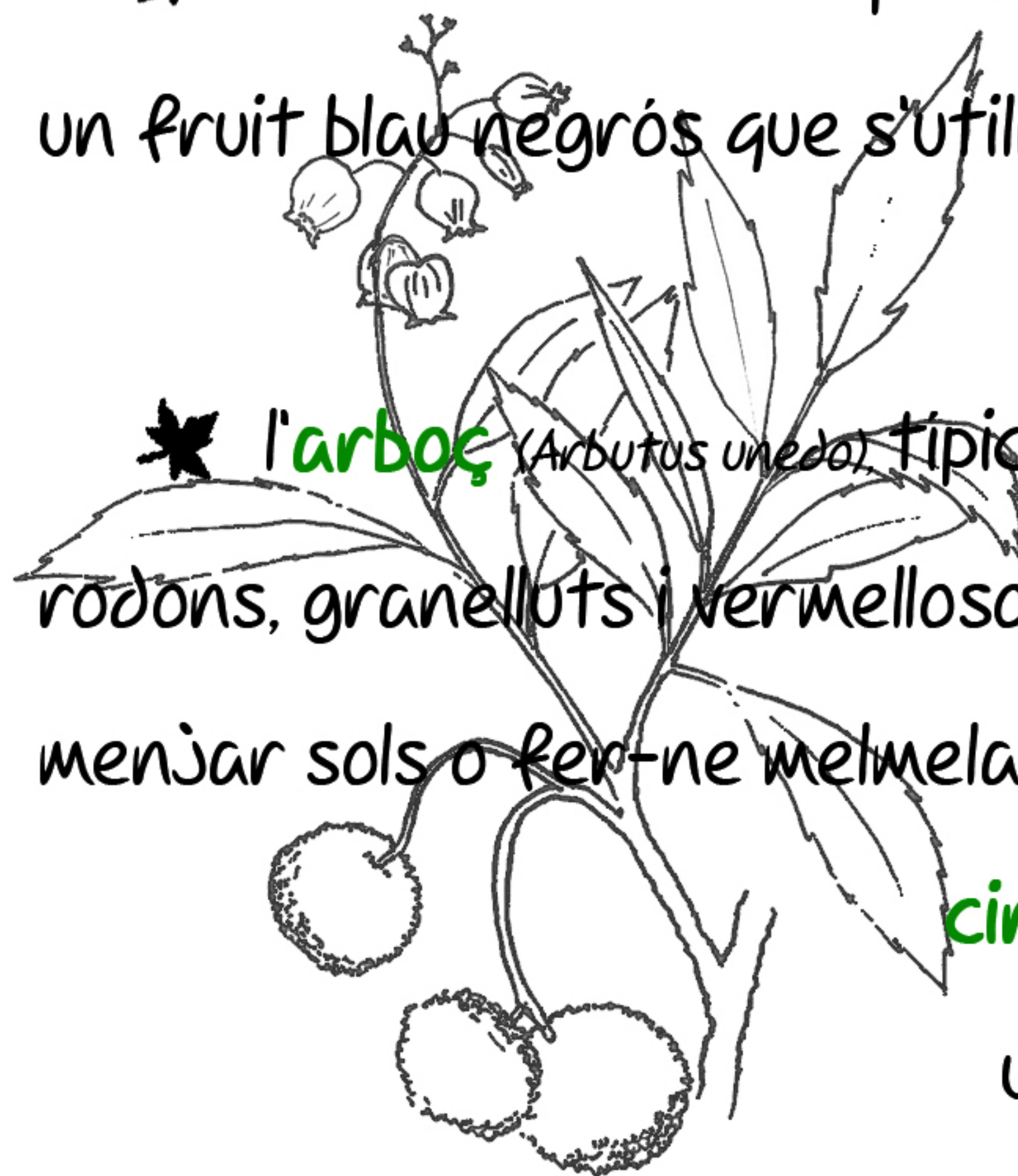
coneixes alguna **planta comestible**
de les que t'envolten?

aquí en tens alguns exemples... però recorda, **sigues responsable**

✱ qui no ha menjat mai unes **móres** d'esbarzer (*Rubus ulmifolius*) ben negres a ple estiu? Sabies que també s'usaven per tenyir llanes i vins?

✱ un arbust molt espinós de flors blanques, l'**aranyoner** (*Prunus spinosa*), fa un fruit blau negrós que s'utilitza, entre d'altres coses, per fer patxaran

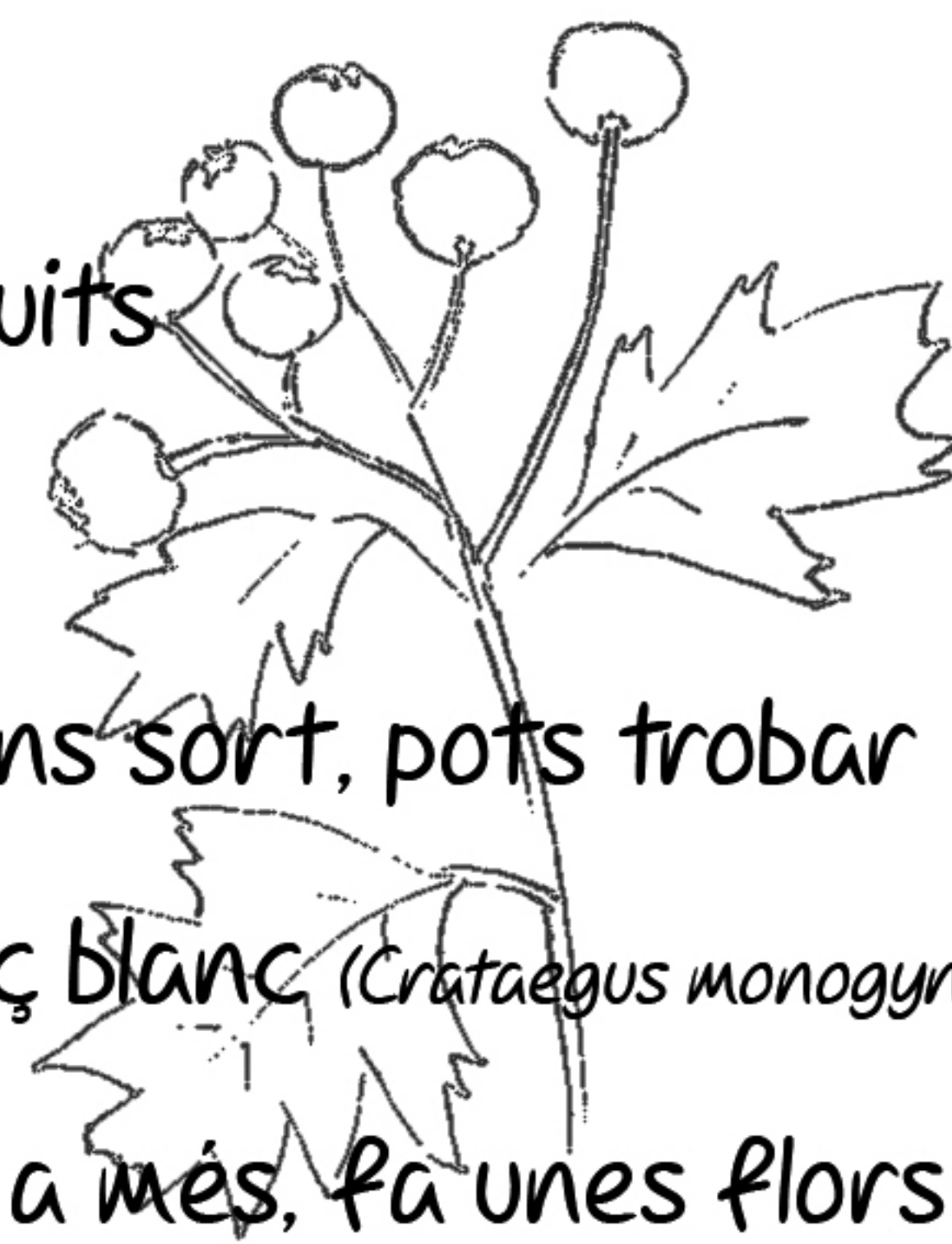

✱ l'**arboç** (*Arbutus unedo*), típic dels alzinars, fa uns fruits rodons, granelluts i vermellorsos que es poden menjar sols o fer-ne melmelades i licors.

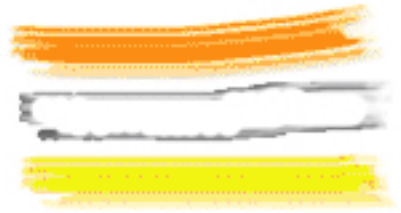
✱ si tens sort, pots trobar

cireretes de pastor a l'arc blanc (*Crataegus monogyna*)

un arbust caducifoli que, a més, fa unes flors blanques, excel·lents per infusions tonificants pel cor.

0.26 min Després d'un revolt, el camí es separa. El de l'esquerra condueix a la Vall de l'Assessor, de Cal Manco i el coscollar del Mariné.

Nosaltres agafarem el camí de terra que segueix recte i està senyalitzat . A la dreta d'aquest punt i sota el marge, raja una font on apagar la set, si cal..

Galzeran (Ruscus aculeatus).

Un arbust nadalenc mancat de fulles veritables

Coscoll o garric (Quercus coccifera).
Sembla l'alzina però té les fulles més petites i verdes per les dues cares

El camí de les Tosques era un pont entre els pobles de muntanya i els de la plana i el fluxe de persones, aliments i mercaderies era constant.

Fins ara hem estat travessant un camí de carro, recentment eixamplat i encimentat. Del curt tram que encara es conserva es pot veure com es tracta d'un camí de terra premsada pels anys, que es troba encaixat al pendent de la vall per antics marges de pedra seca, que retenen el sòl de l'erosió i afavoreixen la infiltració de l'aigua.

Què en penses de les obres de millora del camí?

Creus que es podria haver fet d'alguna altra manera?

0.29 min El camí s'enfila per una pujada forta i en sec, a mà dreta, comença el camí empedrat. Per aquí a la vora hi ha d'haver la pedra muntadora, on es carregaven els matxos amb les mercaderies.

0.40 min Hem continuat pujant, tot gaudint dels boscos d'alzines i pins que creixen entre els conreus abandonats fa més de 50 anys, com indica l'edat dels arbres.

Com es pot saber l'edat d'un pi?

Quin procés natural té lloc després d'abandonar un terreny agrícola?

vegetació potencial

la natura segueix aquest sentit →

← les pertorbacions (incendis, tal·les, conreus..) fan retrocedir la successió

UN ITINERARI PELS SENTITS

l'olfacte

T'has aturat a sentir *la olor* que fa aquest lloc?

Si t'hi fixes, començaràs a notar olors en l'aire, de bosc humit o fragàncies de ple estiu.

Segurament t'hauràs adonat que algunes plantes del camí fan una olor especial... Una olor que ens permet distingir-les fins i tot sense veure-les.

Però...

per què algunes plantes fan olor?

sabies que...

- ✱ algunes plantes aromàtiques utilitzen fragàncies per evitar ser devorades (aquestes essències són de gust desagradable pels herbívors)
- ✱ de vegades, ténen substàncies que serveixen per inhibir el creixement d'altres espècies com per exemple els eucaliptus o els olivers (d'això se'n diu al·lelopatia)
- ✱ la forta olor d'algunes flors també pot servir per atreure insectes pol·linitzadors

El camí de ferradura

El pendent s'accentúa i no es pot continuar amb carro. Llavors comença un camí meticulosament empedrat, pensat especialment per facilitar el trànsit d'animals carregats amb alforges i protegits a les peüngles per ferradures (d'aquí el nom).

quin estat presenta el camí?

Aquest camí és més estret, i més ara que la vegetació va recuperant terreny. En la construcció d'aquests camins era molt freqüent la utilització de la tècnica de la pedra seca: pedres i rocs col·locats estratègicament amb un únic ciment natural, el de la terra que s'hi vagi acumulant entremig. Un bon exemple són els empedrats, que encavalquen rocs i pedres cantelludes al sòl, enclavades amb un angle contraposat al del pendent i de manera que quedin una mica sobresortides (per facilitar el pas als animals i evitar l'erosió). Són camins basats en un coneixement mil·lenari del territori, per això podem estar segurs de caminar pel camí més fàcil.

quins agents creus que el deteriorenen?

LES TOSQUES

on els cingles es fonen amb l'aigua

quines **ROQUES** trobem en aquest lloc? n'hi ha de 3 tipus diferents, però amb una cosa en comú: l'origen sedimentari,

La roca que es descobreix en el **cingle roig** (gres o soldó) és, d'aprop, una acumulació de petits grans de sorra, enganxats per una matriu argilosa. Es molt resistent i tradicionalment s'ha utilitzat per esmolar o com a pedra de moli.

El **cingle blanc** és de naturalesa calcària, és a dir, ric en carbonat càlcic (així és soluble amb l'aigua de la pluja, i per això, sovint són roques foradades per dins formant avencs, gorgs i coves). Es van formar per la sedimentació de restes orgàniques, i no és rar trobar-hi fòssils.

La **pedra tosca** (o traverti) és molt especial i no només perquè doni nom a aquest lloc... es forma en poc temps en cascades i rius que drenen de massissos calcaris (com aquest). El carbonat que s'ha dissolt abans, pot tornar a precipitar embolicant restes de molses, fulles, troncs i organismes, i convertint-se en una roca porosa i plena de detalls fòssils,

Ratapatec
gran de ferradura
(*Rhinolophus ferrum-equineum*)

0.45 min Arribem al barranc de les Tosques. Aquí hi trobem grans roques que, entre salts d'aigua i tolls de diverses profunditats, conformen un paisatge encantador. Si ens atrevim a pujar riu amunt, per on cau l'aigua, trobarem a dalt un toll encara més bonic, on sovint hi ha qui s'hi banya quan la calor apreta.

0.48 min Pugem fort, camí amunt i al cap d'uns cent metres trobarem un senderó a la dreta (ara molt dissimulat) que duu a la cova de l'Alonsu (diuen que el nom li vé d'un ós!). Una mica més amunt, des d'un replà a l'esquerra del camí, es pot veure el Salt de l'Angel.

Caminem per damunt de la roca esmoladora...

"Benvolguts amics, propagueu l'amor lliure"

Va estar gravat a la roca durant molts anys fins que un caporal del campament de la Mussara ho va esborrar cap als anys 40.

0.50 min Arribem al Pla de les Tosques. Just entrar veiem que a la dreta s'escapa el camí dels Cingles, que arriba fins a la Font del Roure. Nosaltres seguim a l'esquerra i amunt.

Granota verda
(*Rana perezi*)

0.55 min Hem creuat el riu i continuant amunt, vorejant una bauma a la roca que amaga un petit refugi de pedres. A mà esquerra, una mica més endavant, hi ha un replà on gaudir d'unes fantàstiques vistes a la plana del Camp de Tarragona.

1.09 min Ja dalt del cingle trobem els antics conreus del Mas de l'Adrià. Creuem una petita pista i seguim recte passant a tocar les ruïnes de l'antic mas.

En una lloanca (roca plana) per on passa el camí, i a uns 100 m. del mas, hi ha **l'esquerda bufadora**.

Es una clivella d'uns 5 cm. que quan xiula, se sent des de més de 10 metres de lluny! Hi ha vegades que bufa tant fort que no deixa passar l'aigua de la pluja..

"aquesta era tot un misteri, tant aviat bufava en dies de completa calma, com passava mesos sense fer-ho..."

COM és que xiula?

UN ITINERARI PELS SENTITS

l'oïda

Si et demanen que pensis en un lloc tranquil, silenciós, molta gent diu: un bosc... però, realment **hi ha silenci** aquí??

Tanca els ulls i escolta els sorolls del bosc. Fixa't com es confon l'aire i l'aigua, com es respira harmonia... començaràs a distingir els sons que t'arriben...

quants ocells diferents escoltes?

en pots reconèixer algun?

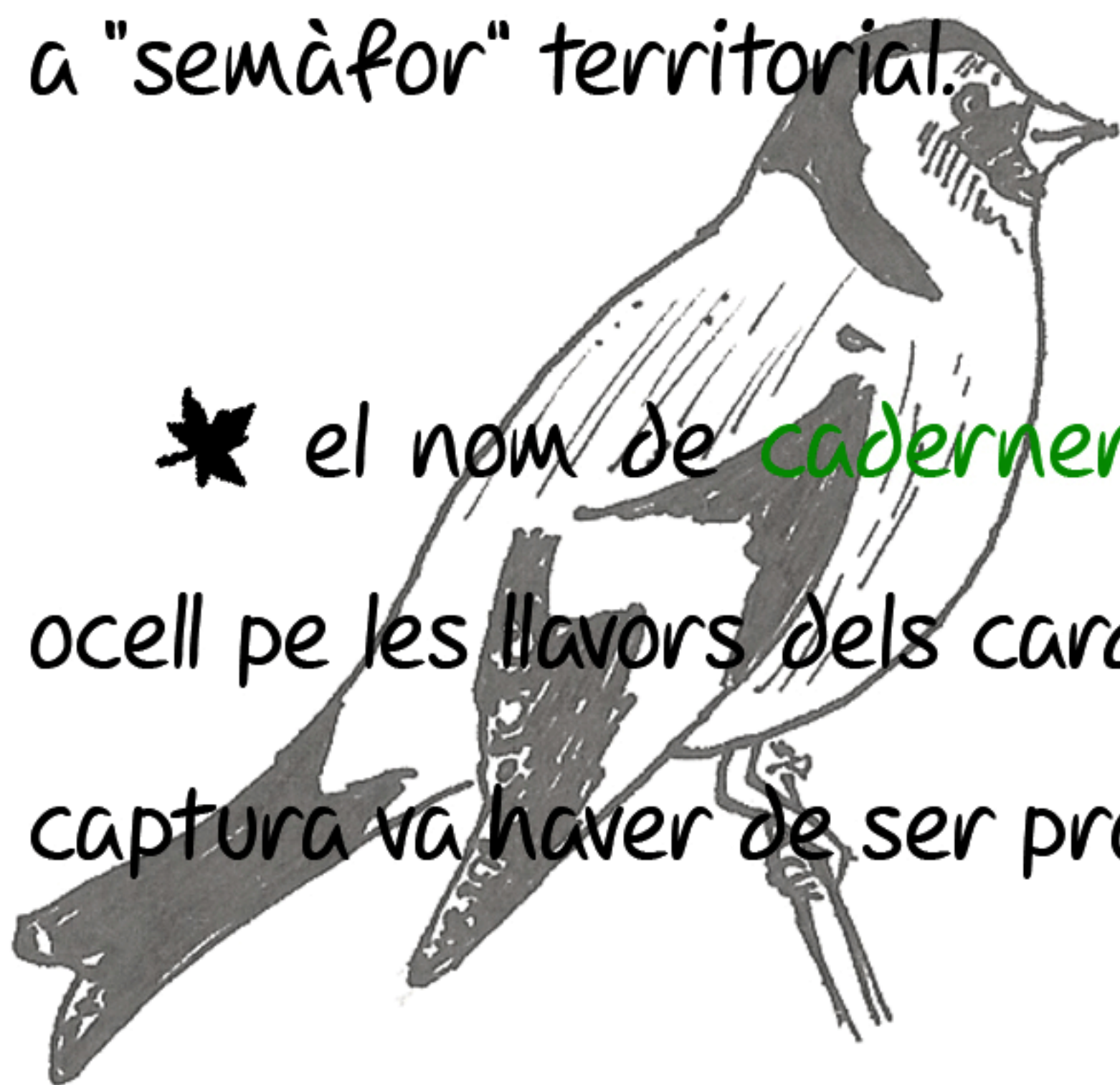
sabies que...

✱ les **falcies** (*Apus apus*) no s'aturen de volar ni per dormir. El seu "shriii, shriii, shriii..." indica que ha arribat la primavera. Compte a confondre-la amb l'oreneta, que té la cua més llarga i la panxa blanca.

✱ segurament has vist més d'un cop un **pit-roig** (*Erithacus rubecula*). Tot i ser un ocell esquifit, és molt gelós del seu espai vital i utilitza el pit vermell com a "semàfor" territorial.

✱ el nom de **cadernera** (*Carduelis carduelis*) manifesta la debilitat d'aquest ocell pe les llavors dels cards. El seu cant el va fer tan popular que la seva captura va haver de ser prohibida.

DISTRIBUCIÓ DE LA VEGETACIÓ... aquest és un bon recorregut per comprovar com influeixen les característiques del medi en el tipus de vegetació que hi creix. L'altitud o la proximitat al mar, per exemple, són factors que condicionen molt el clima, i per tant, repercuteixen en el tipus de vegetació.

Els arbres no hi poden sobreviure i només sobreviuen petites plantes i arbustos, les **BROLLES**

Grataculs
(*Erinacea anthyllis*)
Les seves fulles són espines

Pi montanyenc
d'escorça vermella
i pinyes menudes

Boix
(*Buxus sempervirens*)
Típic de sòls calcaris

Pi roig
(*Pinus sylvestris*)

Te de roca
(*Jasónia glutinosa*)

De fulles semblants a l'alzina però caduques

Roure de fulla petita
(*Quercus FAGINEA*)

Alzina
(*Quercus ilex*)

El pi blanc i l'alzina coexisteixen sovint però un prefeix el sol i l'altre l'ombra. Per això, el primer en aparèixer, després d'una pertorbació, és el pi. La seva ombra permet que l'alzina pugui créixer i a la llarga l'acabi substituïnt.

Pi blanc
(*Pinus halepensis*)

Romani

(*Rosmarinus oficinalis*)

Estepa blanca
(*Cistus albidus*)

Fa grans flors roses

Farigola
(*Thymus vulgaris*)

Planta aromàtica

Llenticle
(*Pistacia lentiscus*)

Altres característiques com l'orientació (solana o obaga) o el tipus de sòl també són determinants

MUNTANTA MITJANA (fins a 1200-1300 metres)

TERRA BAIXA (de 0 a 500-600 metres)

MAQUIES LITORALS, comunitats d'arbustos alts que creixen en zones que no tenen prou humitat per mantenir un bosc

UN ITINERARI PELS SENTITS

el tacte

El tacte és un dels sentits més sovint oblidats.. **tocar** i sentir amb els dits ens ajuda a descobrir coses que potser no s'aprecien a simple vista, i ens acostava una mica més a la diversitat que ens envolta...

t'imagines COM es pot conèixer amb el tacte si
l'ambient en què creix una planta és sec?

COM saber si un arbre té **fulla caduca**, a ple estiu?

sabies que...

en general, els arbres mediterranis són de fulla perenne (no poden desaprofitar-les, ja que necessiten aigua i nutrients per fer-les, i aquí escassegen sovint!). Per això, tenen unes fulles més dures i fosques (alzina) que aguanten tot l'hivern, a diferència dels arbres caducifolis (pollancre).

fixat, on creixen arbres de fulla caduca (roures, noguers...)?

a més, en llocs molt secs, les plantes eviten la pèrdua d'aigua:

tenint fulles petites, recargolades.. així la superfície de contacte amb l'atmosfera és menor, i es perd menys aigua a l'intercanviar gasos.

el borrisol que té la fulla de l'alzina per sota li permet atrapar la humitat.

comparant plantes del mateix ambient...

pots deduir altres adaptacions?

1.12 min Retrobem la pista i la seguim fins a trobar, de seguida, un senderó que s'enfila a l'esquerra cap al proper cingle.

1.21 min Hem deixat un corriol a l'esquerra i ara hi deixem un senderó per pujar fort la paret de la cinglera de la Mussara.

SABIES QUE... aquí es poden veure més de set **àligues** diferents??

Dues d'elles reflecteixen molt bé el **caràcter dual d'aquestes muntanyes**, ja que una prové del **nord d'Europa (l'àguila daurada)** i l'altra és **mediterrània (l'àguila perdiuera)**. Per l'aspecte són difícils de distingir (encara que la daurada és més gran, d'uns 2'3 metres d'ample!!) però no pas pel caràcter.

Mentre que l'àguila daurada vola malgrat el vent i el fred, i s'alimenta de qualsevol animal (com més gran millor); la perdiuera prefereix esperar que faci sol (les tèrmiques l'ajuden a planar) i si cal, no menja.

Això sí, les dues tenen una llarga vida, de fins a 30 anys!

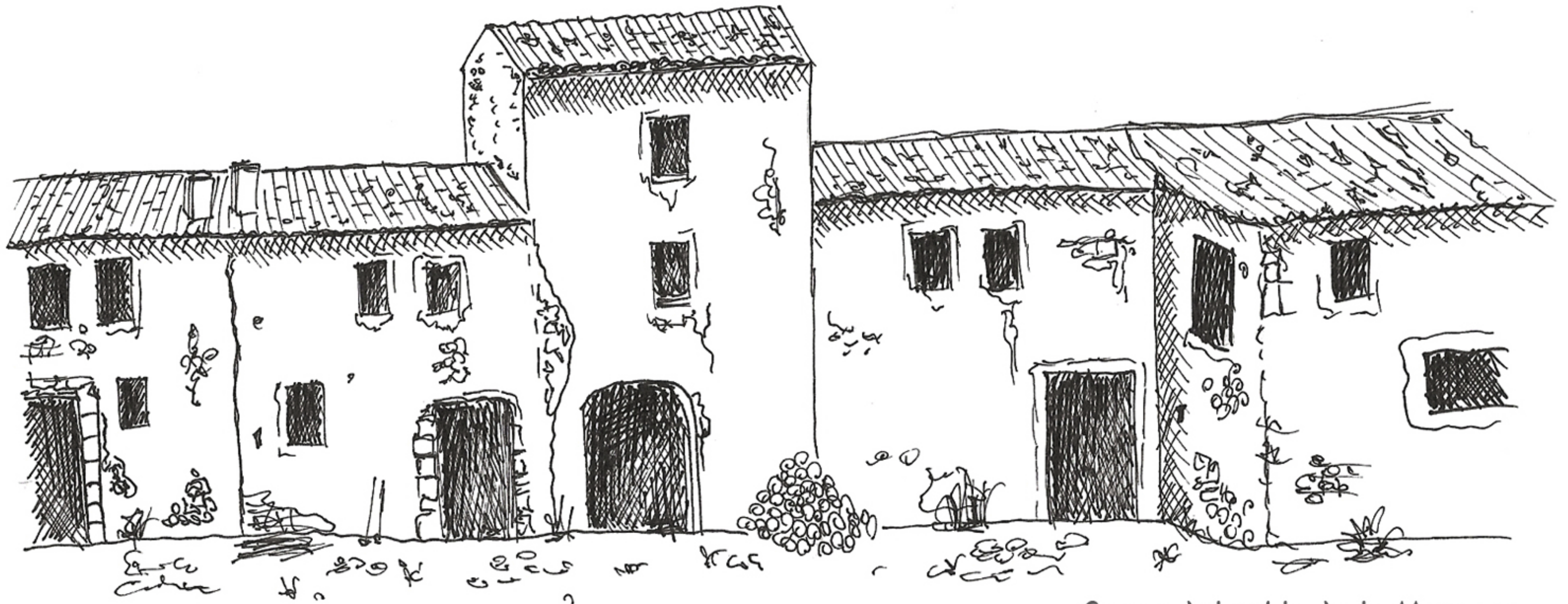
1.32 min Hem deixat un corriol a la dreta i un sender a mà esquerra.

1.33 min

Salvat el cingle, arribem al Pla de la Mussara. Deixem a la dreta un senderó que va a la carretera i continuem pel mig d'un bosc de replantació. L'antic camí, molt malmès, queda a l'esquerra tot tapat d'esbarzers. Pugem per la dreta tot salvant uns marges.

1.36 min

Hem arribat al refugi de la Mussara. Aquí s'hi pot menjar, dormir, i disposa també d'una zona d'acampada.

Cases del poble de la Mussara

1.42 min

Per arribar a l'antic poble, tenim dues opcions: anar-hi per la carretera que surt del refugi, o seguir pel mig del bosc d'on venim. No es reconeix el camí, però no té pèrdua: només cal seguir recte, vorejant la linia de la cinglera i passant aprop d'antics masos del poble.

UN ITINERARI PELS SENTITS

la vista

Ja hem arribat al poble de La Mussara, i les coses sembla que han canviat bastant en cinquanta anys...

busca les set *diferències*

La Mussara, 1953

La Mussara, les cases del poble i l'església de Sant Salvador, el 1953.
(Josep Prunera Sedó, FMR)

La Mussara, 1953

La Mussara

El poblat, d'origen islàmic, es troba referenciat per primera vegada el 1173 amb el nom d'Almussara. L'església de Sant Sebastià ja estava construïda vint anys més tard, tot i que va patir diverses remodelacions, l'última cap al 1850.

Sempre va ser un poblet petit, probablement per l'adversitat del clima i la pobresa del sòl..

*"mare si marit me'n dau, no me'l dau de La Mussara,
que la boira sempre hi jau, i la terra no m'agrada"*

i fins i tot en la millor època, no van passar dels 223 habitants (l'any 1787). A principis del segle XX va començar un èxode continuat, que acabà amb l'abandonament del poble l'any 1957, just construïda la nova carretera.

Era un poble de 22 cases, nou arrencades amb l'església, set a la banda dels Cinglellons (al sud-est del poble) i les altres escampades per les afores. La cisterna que donava aigua al poble, i el pou de gel que servia per comerciar gel, encara es distingeixen (un a l'oest i l'altre, al nord-est, vora la carretera).

UN ITINERARI PELS SENTITS

El camí de les Tosques

T'ha deixat indiferent aquesta caminada?

Sentir i gaudir de l'entorn és una experiència reconfortant en si mateixa, i si aprofitem el viatge per conèixer i descobrir més, potser podem percebre altres valors d'aquest territori...

creus que reconeixem el valor que
mereix aquest patrimoni?